

УДК 37.013:376

Віталій Литовченко,

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри психології Приватного вищого навчального закладу «Медико-Природничий Університет», член Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України

E-mail: realvitalylytovchenko@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1869-6168>

Vitalii Lytovchenko,

Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer of the Department of Psychology of the Private Higher Educational Institution «Medical and Natural Sciences University», member of the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine

Приватний вищий навчальний заклад «Медико-Природничий Університет»,

Миколаїв, Україна

проспект Богоявленський, 43-А, Миколаїв, 54018, Україна

Private Higher Educational Institution «Medical and Natural Sciences University»,

Mykolaiv, Ukraine

43-A Bogoyavlenskyi Avenue, Mykolaiv, 54018, Ukraine

КОМПЛЕКСНІ ЗАХОДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

COMPREHENSIVE MEASURES OF INCLUSIVE POLICY IN MODERN MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Анотація. Основними складниками інклюзивного середовища закладу вищої освіти визначено фізичну доступність, розроблення індивідуальних навчальних планів, забезпечення доступності інформації в різних форматах, забезпечення необхідними (за потреби спеціальними) інформаційно-комунікаційними технологіями та соціально-психологічний супровід. У полі особливої уваги також підвищення кваліфікації викладачів для роботи з різними категоріями здобувачів, підтримка ветеранів війни з особливими потребами. Варто зазначити, що медична освіта має істотну специфіку – тривалість навчання, значний обсяг теоретичних знань, практична

орієнтація (навчання охоплює симуляційні центри, роботу з пацієнтами та роботу на клінічних кафедрах), незалежні іспити на різних етапах тощо. Сьогодні актуалізуються суперечності між суспільним запитом до медичних вишів щодо створення інклюзивного освітнього середовища і недостатньою мірою вирішення таких завдань на практиці.

Метою статті є представити актуальні аспекти інклюзії у вищій медичній освіті: можливості здобуття медичної освіти для осіб з особливими освітніми потребами, забезпечення необхідними інформаційно-комунікаційними технологіями, психологічний супровід, доступність освіти для бойових медиків.

Основними *методами* визначено: теоретичний аналіз публікацій, представлених у наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; аналіз інформаційних матеріалів України та інших країн Європи (документів, сайтів офіційних установ та громадських організацій); узагальнення досвіду роботи у складі Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України (Наказ МОЗ України від 24.09.2024 р. № 1642), обговорення проблем безбар'єрності у медичній освіті, повернення бойових медиків до роботи в медицині, здобуття медичної освіти; обговорення у фокус-групах за участі студентів у межах викладання на кафедрі психології Приватного вищого навчального закладу «Медико-Природничий Університет», кафедрі стоматології Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця; узагальнення досвіду проходження інтернатури на базі Української військово-медичної академії.

Встановлено, що серед шляхів розв'язання проблеми на перших позиціях: застосування адаптивних інформаційно-комунікаційних технологій та допоміжних технічних засоби комунікації, підготовленість та вмотивованість викладачів, залучення представників з числа здобувачів з особливими освітніми потребами до вченої ради університету, вчених рад факультетів та наукових інститутів, залучення представників громадських організацій, вивчення міжнародного досвіду, участь викладачів у міжнародних освітніх проєктах, міждисциплінарна співпраця тощо.

Ключові слова: медична освіта, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, доступність медичної освіти, інклюзивний підхід, спеціальні інформаційно-комунікаційні технології, психологічний супровід студентів з особливими освітніми потребами.

Abstract. The main components of an inclusive environment of a higher education institution are physical accessibility, development of individual curricula, ensuring accessibility of information in various formats, provision of necessary (if necessary, special) information and communication technologies and socio-psychological support. Special attention is also paid to improving the qualifications of teachers to work with different categories of applicants, support for war veterans with

special needs. It is worth noting that medical education has significant specifics – duration of study, a significant amount of theoretical knowledge, practical orientation (training includes simulation centers, work with patients and work in clinical departments), independent exams at various stages, etc. Currently, contradictions are becoming more and more relevant between the public demand for medical universities to create an inclusive educational environment and the insufficient solution of such tasks in practice.

The aim of the article is to present current aspects of inclusion in higher medical education: opportunities for obtaining medical education for people with special educational needs, provision of necessary information and communication technologies, psychological support, accessibility of education for combat medics.

The main methods are defined as: theoretical analysis of publications presented in scientific publications included in the scientometric databases PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; analysis of information materials from Ukraine and other European countries (documents, websites of official institutions and public organizations); generalization of experience working as part of the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine (Order of the Ministry of Health of Ukraine dated September 24, 2024 No. 1642), discussion of the problems of barrier-free medical education, the return of combat medics to work in medicine, obtaining a medical education; discussion in focus groups with the participation of students within the framework of teaching at the Department of Psychology of the Private Higher Educational Institution «Medical and Natural University», the Department of Dentistry of the Institute of Postgraduate Education of the O.O. Bogomolets National Medical University; generalization of experience of completing an internship at the Ukrainian Military Medical Academy.

It was established that among the ways to solve the problem in the first positions: the use of adaptive information and communication technologies and auxiliary technical means of communication, the preparedness and motivation of teachers, the involvement of representatives from among applicants with special educational needs in the academic council of the university, academic councils of faculties and scientific institutes, the involvement of representatives of public organizations, the study of international experience, the participation of teachers in international educational projects, interdisciplinary cooperation, etc.

Key words: medical education, students with special educational needs, accessibility of medical education, inclusive approach, special information and communication technologies, psychological support for students with special educational needs.

Актуальність проблеми. Створення інклюзивного освітнього середовища ми розглядаємо в контексті реалізації комплексної політики закладів медичної освіти,

в основі якої положення Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019), Стандарти та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти 2015 (ESG 2015), критерії забезпечення якості вищої освіти Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, норми Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (2019), Порядку організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти (2021) та ін.

Найбільш значущими складниками інклюзивного середовища визначено фізичну доступність, розроблення індивідуальних навчальних планів, забезпечення доступності інформації в різних форматах, забезпечення необхідними інформаційно-комунікаційними технологіями та соціально-психологічний супровід. У полі особливої уваги також підвищення кваліфікації викладачів для роботи з різними категоріями здобувачів, підтримка ветеранів війни з особливими потребами. Варто зазначити, що медична освіта має суттєву специфіку – тривалість навчання, значний обсяг теоретичних знань, практична орієнтація (навчання охоплює симуляційні центри, роботу з пацієнтами та роботу на клінічних кафедрах), незалежні іспити (КРОК) на різних етапах, безперервний професійний розвиток тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У межах нашого дослідження істотними є наукові роботи, де розглядаються проблеми універсального дизайну в закладах охорони здоров'я (Байда, Іванова, 2019); інклюзії у закладах освіти на сучасному етапі та перспективі (Данілавичюте, 2020; Засенко, Прохоренко, 2021; Засенко, 2024; Литовченко, Литовченко, 2022; Колупаєва, Таранченко, 2023); доступності медичної освіти для осіб з інвалідністю (Meeks, Conrad, Nouri, Moreland, Hu, Dill, 2022; Kakara, Venkataramani, 2023; Batarfi, Alraddadi, 2024); організації інклюзивного освітнього середовища у медичних закладах вищої освіти для студентів з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату тощо (Moulton, 2017; Joshi, Ray, 2020 та ін.).

Узагальнення практичних аспектів проблеми засвідчує, що останнім часом у медичних закладах освіти збільшується кількість студентів з особливими

потребами, обумовленими особливостями розвитку, порушеннями здоров'я, соціальними чинниками. Сьогодні актуалізуються суперечності між суспільним запитом до медичних вишів щодо створення інклюзивного освітнього середовища і недостатньою мірою вирішення таких завдань на практиці.

Метою статті є представити актуальні аспекти інклюзії у вищій медичній освіті: можливості здобуття медичної освіти для осіб з особливими освітніми потребами, забезпечення необхідними інформаційно-комунікаційними технологіями, психологічний супровід, доступність освіти для бойових медиків.

Основними **методами** визначено: теоретичний аналіз публікацій, представлених у наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; аналіз інформаційних матеріалів України та інших країн Європи (документів, сайтів офіційних установ та громадських організацій); узагальнення досвіду роботи у складі Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України (Наказ МОЗ України від 24.09.2024 р. № 1642), обговорення проблем безбар'єрності у медичній освіті, повернення бойових медиків до роботи в медицині, здобуття медичної освіти; обговорення у фокус-групах за участі студентів у межах викладання на кафедрі психології Приватного вищого навчального закладу «Медико-Природничий Університет», кафедрі стоматології Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця; узагальнення досвіду проходження інтернатури на базі Української військово-медичної академії.

Результати дослідження. Схарактеризуємо основні позиції, а також проаналізуємо стан проблеми в педагогічній практиці закладів медичної освіти.

Забезпечення доступності інформації в різних форматах, забезпечення необхідними інформаційно-комунікаційними технологіями. Застосування спеціального обладнання та інформаційних технологій для забезпечення якісного навчання здобувачів з особливими освітніми потребами у вищих медичних закладах України особливо на часі. На сучасному етапі під час розгляду всієї сукупності складників, що формують інклюзивне освітнє середовище закладу вищої освіти (нормативно-правове забезпечення, архітектура безбар'єрність,

толерантне ставлення, прийняття цінностей інклюзії серед усіх учасників навчального процесу, підготовка науково-педагогічних працівників до роботи зі студентами з особливими освітніми потребами та ін.), робиться акцент на застосуванні спеціальних (адаптованих) інформаційних технологій. Водночас актуальним є як їх наявність, так і підготовка викладачів до використання можливостей таких технологій, формування прагнення створити безбар'єрне середовище у закладі освіти.

Спеціальні інформаційно-технічні засоби розглядаємо як адаптаційні інструменти освітнього середовища для студентів з порушеннями сенсорного розвитку (порушеннями слуху, порушеннями зору). Без таких інформаційно-технічних засобів опанування студентами навчального матеріалу стає неможливим на достатньому рівні. Це створює ситуацію, коли здобувачі можуть вступати в медичні університети, проте під час навчання зіштовхуються з відсутністю прямого доступу до інформації на лекціях і практичних заняттях, відсутністю можливості виконувати певні завдання, отримувати інформацію з довідкових матеріалів тощо.

Для навчання здобувачів освіти з порушеннями слуху, які користуються слуховими апаратами, передусім необхідні допоміжні засоби, що забезпечують підсилення звуку та фільтрацію шуму для покращення якості сприйняття мовлення у складних акустичних умовах. Технічні засоби допоможуть здобувачу чути викладача на достатньому рівні, забезпечивши належне співвідношення параметрів сигнал-шум (особливо у лекційних аудиторіях, які не обладнані системою кондиціонування, відтак потрібно відкривати вікна і зовнішній шум значно впливає на якість сигналу для осіб з порушеннями слуху). Такі здобувачі освіти часто вимушені займати місце на перших рядах в аудиторіях (перед викладачем), що може створювати певний психологічний дискомфорт (обмежені можливості зайняти зручне місце, місце поруч з одногрупниками тощо). Психологічний та емоційний дискомфорт буде особливо відчутним під час періоду адаптації, у перші навчальні семестри (нове навчальне середовище – розклад, ком'юніті, вимоги до обсягу засвоєння матеріалу та ін.).

Для осіб з порушеннями зору важливим є забезпечення доступності до візуальної інформації як в межах сайту університету, інших навчальних платформ, так і під час письмових, практичних робіт тощо. Важливим є налагодження інформаційних платформ, уніфікована підготовка викладачів до системного застосування адаптацій (потрібно уникати ситуацій, коли в межах однієї навчальної дисципліни розумні пристосування використовуються чітко і здобувачу комфортно сприймати матеріал та демонструвати свої знання, натомість в межах інших курсів виникають істотні труднощі).

У такому контексті прикладом є сайт Полтавського державного аграрного університету, де представлено перелік онлайн-бібліотек для осіб з порушеннями зору: *Scopus tutorials* (навчальні посібники Scopus, що забезпечують візуальний та аудіотур Scopus та його функціями); *Онлайн-бібліотека аудіокниг «Ліхтар»* (головний сайт та спеціальний сервіс, який зроблений для частково або повністю незрячих людей, керувати ним можна за допомогою миші або клавіш); *Аудіобібліотека Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки* (озвучено твори зарубіжних і українських авторів, уривки творів світової літератури мовами оригіналу, аудіоподкасти та аудіоекскурсії); *Перша українська DAISY-бібліотека* (законодавчі акти, медична, навчальна, наукова, тифлознавча, художня література в аудіо форматі, доступне кіно в аудіо- та відеоформаті); *Книги, що говорять* (аудіокниги зарубіжних та українських класиків); *Журнал «Заклик»* – Всеукраїнський реабілітаційний щомісячний літературно-художній журнал Українського товариства сліпих (номери журналу в електронному вигляді в форматі MS Word, можна прочитати з озвученою програмою JOS (FS Reader для комп'ютера), Daisy Reader для Android); *Газета «Промінь»* – Реабілітаційна газета Українського товариства сліпих (номери газети в електронному вигляді в форматі MS Word, можна прочитати з озвученою програмою JOS (FS Reader для комп'ютера), Daisy Reader для Android); *4Read.ORG* (аудіокниги українською мовою); *«Sound Books»* (платформа для прослуховування аудіокниг, оповідань та вистав, записаних як аматорами, так і професіоналами); *Слухай* (бібліотека аудіокниг українською мовою); *Аудіокниги* (понад 1000 аудіокниг українською

мовою) (Онлайн-бібліотеки для людей з порушеннями зору. Полтавський державний аграрний університет).

Сьогодні актуальними, насамперед, є можливості штучного інтелекту. Як зазначають Lavric A., Beguni C., Zadobrischi E., Căilean A. M., & Avătămăniței S.A. (2024), алгоритми штучного інтелекту створюють нові системи підтримки для незрячих та осіб зі зниженим зором, об'єднуючи широкий спектр технологій та програм для «навігації у своєму оточенні, доступі до інформації, більш незалежному виконанні щоденних задач». У медичних вишах також варто звертати увагу на доступність під час вивчення курсів гістології, патологічної анатомії тощо, де здобувачам потрібно переглянути препарати за допомогою мікроскопу.

Для осіб, що мають проблеми з опорно-руховим апаратом, важливим є наявність рекреаційної бази в межах навчальних закладів. Актуальні такі позиції для майбутніх стоматологів, оскільки студенти, вже починаючи з третього курсу, здійснюють клінічний прийом пацієнтів, що може мати вплив на їхній фізичний стан (професія стоматолога має професійну шкідливість у контексті навантаження на опорно-руховий апарат, спину). Такий рекреаційний комплекс може містити спортивні зали для фітнесу, басейн, майданчики для ігрових видів спорту тощо. Особливого значення у сучасному контексті набуває адаптація спортивних програм та заходів, важливо забезпечити доступність для кожної категорії студентів відповідно до потреб та можливостей.

Соціально-психологічний супровід, підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу. Уваги під час реалізації освітніх програм потребує усвідомлення закладами вищої освіти своєї ролі у здійсненні соціально-психологічного супроводу, підтримці ментального здоров'я здобувачів в умовах військового часу. У цьому контексті актуальності набуває наявність психологічної служби, адже сучасний університет – це не лише місце здобуття знань, а й «екосистема», де студент може реалізовувати себе в межах студентських товариств, наукової парадигми, громадської діяльності тощо. Актуальним є наявність фахівців-психологів, до яких здобувачі можуть звернутись за психологічним консультуванням (важливо зазначити, що психологічна служба має

функціонувати автономно від інституту психології, відповідних кафедр університету). Фахівці психологічної служби повинні знати специфіку роботи з різними групами здобувачів з особливими потребами, мати навички для проведення тренінгів для студентів першого або нульового курсу з формування компетентностей, що сприятимуть успішному та комфортному навчанню (тайм-менеджмент, функції пам'яті (як «працює» пам'ять в межах кращого засвоєння матеріалу тощо), soft skills, командна робота та ін.).

Важливим напрямом роботи психологічної служби є підтримка викладачів, які часто є також практикуючими лікарями. Якщо йдеться про медичні університети та клінічні кафедри, то така робота зумовлює значне емоційне навантаження (робота «людина – людина», відповідальністю за пацієнтів, за теоретичну та практичну підготовку майбутніх лікарів). У межах підвищення педагогічної майстерності викладачів доцільними є курси з основ спеціальної педагогіки та психології для роботи зі студентами з особливими освітніми потребами.

Необхідною умовою реалізації в межах університету означених заходів є:

– залучення представників з числа здобувачів з особливими освітніми потребами до вченої ради університету, вчених рад факультетів та наукових інститутів (забезпечення наявності студентів цієї групи має здійснюватися на виборній основі з відповідним квотуванням);

– участь викладачів у міжнародних освітніх проєктах (Erasmus+ та ін.), навчання щодо написання проєктних заявок, реалізації міждисциплінарних програм. Реалізація ініціатив сприятиме підготовці викладацького складу до роботи зі студентами з особливими освітніми потребами, ознайомленню з нормативно-правовою базою європейських країн, інституцій, конкретних закладів освіти, вивченню досвіду формування мультикультурного, інклюзивного освітнього середовища. В одній заявці можуть бути представники українських університетів різного профілю (медичні, педагогічні, технічні), що дасть змогу більш широко реалізовувати завдання проєкту. Наприклад, проєкт з реалізації інклюзивної політики у медичному закладі освіти з використанням сучасних інформаційних технологій передбачає врахування специфіки такого закладу

(кафедр, що здійснюють теоретичну підготовку, та клінічних кафедр), досвід педагогічного університету (зокрема профільної кафедри (відділу), завданням якої є підготовка майбутніх педагогів до роботи з особами з особливими освітніми потребами), своєю чергою представники технічних університетів зможуть забезпечити менеджменту впровадження необхідних інформаційно-технічних засобів. Такі проєкти є можливістю для закладів отримати дороговартісні інформаційно-комунікаційні засоби в межах визначеного фінансування;

– залучення громадських організацій, що представляють інтереси осіб з особливими освітніми потребами, з інвалідністю, ветеранів бойових дій (в тому числі осіб, які отримали серйозні поранення, інвалідність під час служби) до обговорення під час впровадження тих чи інших ініціатив щодо доступності освітнього процесу в конкретному виші (упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, визначення адаптацій, розроблення нормативних документів стосовно інклюзії тощо). За результатами аналізу педагогічної практики можливо зазначити, що у межах таких обговорень доцільно проводити експертні опитування через гугл-форму з акцентом на відкритих запитаннях.

Необхідно підкреслити, що сьогодні медичні університети зіштовхнулися з проблемою набору здобувачів освіти, цьому передували фактори відтоку контингенту іноземних студентів внаслідок активних бойових дій від 2022 р. Також через безпекові ризики чимало українців обирають навчання за кордоном, оскільки медичні заклади освіти сьогодні не здійснюють навчання онлайн на постійній основі, як це може бути в інших коледжах та університетах (винятком є ветерани війни, які можуть здобувати медичну освіту дистанційно за певними спеціальностями). Така ситуація не дає змоги молоді, яка вимушено проживає за кордоном, обирати український медичний заклад освіти з опцією навчання онлайн. Натомість маємо зауважити, що фрагментарно, в певні періоди українські медичні заклади переводять навчання в короткостроковий онлайн-формат (зі збереженням роботи клінічних кафедр в режимі симуляційних центрів для можливості здобувачів освіти відпрацювати практичні навички). Водночас навіть нетривале навчання онлайн для здобувачів всіх медичних спеціальностей, а також можливість

для осіб з досвідом роботи бойового медика навчатись онлайн за певними спеціальностями, потребує істотної адаптації платформ, на яких воно здійснюється, зокрема для осіб з особливими освітніми потребами.

В умовах воєнного часу внаслідок зменшення контингенту здобувачів медичні заклади вимушені проводити активну профорієнтаційну роботу серед потенційних абітурієнтів, зокрема актуальною є співпраця з ветеранськими організаціями. Варто зазначити, що за рішенням Міністерства охорони здоров'я України з 2026 р. *бойові медики можуть вступити на низку спеціальностей у заклади вищої та фахової передвищої медичної освіти за спрощеною процедурою* і потім працювати в цивільній медицині (спеціальність та посада «Бойовий медик» в Збройних Силах України було офіційно впроваджено та закріплено наказами Міністерства оборони України, зокрема змінами до Наказу №317 (або суміжних наказів щодо переліку посад) у 2017 р.; у 2023 р. затверджено професійний стандарт «Бойовий медик»).

У МОЗ України наголошують на тому, що: «досвід порятунку життів, якого бойові медики набувають на полі бою, є неоціненним. Саме такий досвід може перетворитися для них на нову цивільну професію. Медична система водночас поповниться кваліфікованими вмотивованими людьми. Відтак розроблення програм реінтеграції бойових медиків Уряд визначив однією з цілей Програми дій на 2025 р. Щоби бойові медики, які перебувають у війську або звільнилися з нього, могли здобути медичну освіту або долучитися до роботи в цивільній медицині, до нормативної бази внесена низка змін».

З 2026 р. бойові медики можуть обрати:

- вищу освіту парамедика (спеціалізація «Екстрена медицина») (заочно, дистанційно або дуально);
- фахову передвищу освіту для здобуття кваліфікації медсестри або фельдшера (очно).

Бойові медики, які перебувають на фронті, можуть здобути освіту дистанційно за скороченими програмами (2,5 роки), або здобути вищу чи фахову передвищу освіту за співбесідою, без НМТ. Також бойові медики після звільнення зі служби можуть одразу працевлаштуватися в систему екстреної медичної допомоги на

посаду екстреного медичного техніка, навіть якщо не мають такої кваліфікації. Паралельно із роботою вони можуть дистанційно навчатися за скороченою програмою (Бойовим медикам спростили вступ на фахові спеціальності – МОЗ України. Укрінформ, 2025).

Зокрема, таке навчання здійснюватиметься у п'яти закладах:

- Черкаська медична академія;
- Волинський медичний інститут;
- Львівська медична академія імені Андрія Крупинського;
- Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського;
- Фаховий коледж Українського Червоного Хреста (Бойові медики зможуть безкоштовно отримати цивільну медичну освіту за спрощеною процедурою. Район.IN.UA, 2025).

Також актуальним є завдання поширення інформацій про можливості навчання для здобувачів з особливими освітніми потребами, зокрема через сайти, соціальні мережі громадських організацій, що представляють інтереси осіб з інвалідністю. Так, на сайті Всеукраїнської організації осіб з інвалідністю зі слуху «Українське товариство глухих» (УТОГ) представлено перелік закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та зазначено, як конкретний заклад забезпечує умови для здобувачів з порушеннями слуху:

– *Комунальний заклад «Херсонський базовий медичний фаховий коледж» Херсонської обласної ради*

Освітній рівень: фаховий молодший бакалавр

Напрямок підготовки (спеціальність): 11 Стоматологія, ОПП «Стоматологія ортопедична» (для осіб з порушеннями слуху)

Умови забезпечення доступності: 4 штатних перекладача жестової мови (перекладачі-сурдопедагоги), які забезпечують ефективний освітній процес. Здобувачі освіти з порушеннями слуху вивчають загальноосвітні і фахові

дисципліни у логічній послідовності з удосконаленням навичок професійної мови як словесно, так і жестовою мовою;

– *Львівська медична академія імені Андрія Крупинського*

Освітній рівень: фаховий молодший бакалавр

Термін навчання: 2,5 роки

Напрямок підготовки (спеціальність): лабораторна діагностика

Умови вступу: тестове опитування

Умови забезпечення доступності: перекладач жестової мови (Перелік вищих навчальних закладів для вступу у 2025 році для осіб з порушеннями слуху. УТОГ, 2025).

Варто зазначити, що у Львівській медичній академії (до 2019 р. – Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини ім. Андрія Крупинського) перший набір студентів з особливими освітніми потребами відбувся у 1998 р. за фахом «Лаборант медицини» (для осіб з порушеннями слуху), а у 2006 р. за фахом «Медсестра з масажу» (для студентів з порушеннями зору) (Історія Львівської медичної академії. Львівська медична академія імені Андрія Крупинського).

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами узагальнення результатів дослідження визначено, що проблема створення інклюзивного освітнього середовища у закладах медичної освіти є актуальною та недостатньо вирішеною. Зважаючи на специфіку схарактеризовано такі напрями: застосування адаптивних інформаційно-комунікаційних технологій та допоміжних технічних засобів комунікації, психологічний супровід, підготовка (підготовленість та вмотивованість) викладачів до роботи з різними категоріями студентів, створення умов для навчання ветеранів, бойових медиків. Встановлено, що серед шляхів розв'язання проблеми на перших позиціях: залучення представників з числа здобувачів з особливими освітніми потребами до вченої ради університету, вчених рад факультетів та наукових інститутів, залучення представників громадських організацій, вивчення міжнародного досвіду, участь викладачів у міжнародних освітніх проєктах, міждисциплінарна співпраця тощо.

Подальшого вивчення потребує проблематика, пов'язана з реалізацією у закладах медичної освіти технологій інклюзивного навчання і водночас урахування медичних протипоказань до роботи за медичними спеціальностями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байда, Л., & Іванова, О. (2019). Універсальний дизайн в медичних закладах: методичний посібник. Київ: Ваіте. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15777>
2. Данілавічюте, Е.А. (2020). Концептуальна модель використання МКФ-ДП в інклюзивному навчальному процесі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 4(89), 53–64. URL: <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.9>
3. Засенко, В., & Прохоренко, Л. (2021). До проблеми реформування галузі освіти дітей з особливими потребами. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*, 16, 143–160. URL: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.147>
4. Засенко, В. (2024). Освіта осіб з особливими потребами: проблеми війни і миру. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 3(115), 20–36. URL: <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.182>
5. Литовченко, С. В., & Литовченко, В. П. (2022). Фактори навколишнього середовища в рамках соціальної моделі розуміння особливих потреб. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 108(4), 27–39. URL: <https://doi.org/10.33189/ectu.v108i4.120>
6. Колупаєва, А.А., & Таранченко, О.М. (2023). Інклюзивна освіта: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 232 с. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=11563>
7. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*. Vol. 41, 10: Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502>
8. Kakara, M, & Venkataramani, AS. (2023). Earnings of US Physicians With and Without Disabilities. *JAMA Health Forum*, 4(12): e233954. <https://doi.org/10.1001/jamahealthforum.2023.3954>
9. Batarfi, M, & Alraddadi, A. (2024). Acceptance of Students with Physical Disabilities in Medical Schools in Saudi Arabia: Perception, Experience, and Recommendation. *Adv Med Educ Pract*, 15, 231–241. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S442652>
10. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189 (18), E678-E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402>

11. Joshi, A., & Ray, SL. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 34 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14>
12. *Онлайн-бібліотеки для людей з порушеннями зору*. Полтавський державний аграрний університет. URL: <https://www.pdau.edu.ua/content/onlayn-biblioteky-dlya-lyudey-z-vadamy-zoru> (дата звернення: 25.02.2026).
13. Lavric, A., Beguni, C., Zadobrischi, E., Căilean, A. M., & Avătămăniței, S. A. (2024). A Comprehensive Survey on Emerging Assistive Technologies for Visually Impaired Persons: Lighting the Path with Visible Light Communications and Artificial Intelligence Innovations. *Sensors (Basel, Switzerland)*, 24(15), 4834. <https://doi.org/10.3390/s24154834>
14. *Бойовим медикам спростили вступ на фахові спеціальності – МОЗ України*. (2025). Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4042675-bojovim-medikam-sprostili-vstup-na-fahovi-specialnosti-moz.html> (дата звернення: 25.02.2026).
15. *Бойові медики зможуть безкоштовно отримати цивільну медичну освіту за спрощеною процедурою* (2025). Район.IN.UA. URL: <https://medicine.rayon.in.ua/news/838270-boyovi-mediki-zmozhut-bezkoshtovno-otrimati-tsilnu-medichnu-osvitu-za-sproshchenoyu-protseduroyu> (дата звернення: 25.02.2026).
16. *Перелік вищих навчальних закладів для вступу у 2025 році для осіб з порушеннями слуху*. (2025). Всеукраїнська організація осіб з інвалідністю зі слуху «Українське товариство глухих» (УТОГ). URL: https://utog.org/osvita/dlya-abiturientiv/perelik-vichih-navchalnih-zakladiv-dlia-vstupu-u-2025?fbclid=IwB21leAP2bTFjbGNrA_ZtLGV4dG4DYWVtAjExAHNyDGMGYXBwX2lkDDM1MDY4NTUzMTcyOAABHivUyNd66fCyq6kUC8NYIhyhGypr8SsQHhi3Y7eo6to1ZWLGwwPCP0Mmge_wu_aem_hzWPTThu9E7Adie5RwTrd3Q (дата звернення: 25.02.2026).
17. *Історія Львівської медичної академії*. Львівська медична академія імені Андрія Крупинського. URL: <https://lma.edu.ua/pro-akademiyu/istoriya-akademiyi/> (дата звернення: 25.02.2026).

REFERENCES

1. Baida, L., & Ivanova, O. (2019). *Universalnyi dyzain v medychnykh zakladakh [Universal design in healthcare facilities]: metodychni posibnyk*. Kyiv: Vaite. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15777> [in Ukrainian].
2. Danilavichiutie, E.A. (2020). *Kontseptualna model vykorystannia MKF-DP v inkliuzyvnomu navchalnomu protsesi [Conceptual model of using ICF-DP in the inclusive educational process]*. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 4(89), 53-64. <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.9> [in Ukrainian].

3. Zasenکو, V., & Prokhorenko, L. (2021). Do problemy reformuvannya haluzi osvity ditei z osoblyvymy potrebamy [On the problem of reforming the education sector for children with special needs]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy : shliakhy rozbudovy*, 16, 143–160. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.147> [in Ukrainian].
4. Zasenکو, V. (2024). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: problemy viiny i myru [Education of persons with special needs: problems of war and peace]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 3(115), 20–36. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.182> [in Ukrainian].
5. Lytovchenko, S. V., & Lytovchenko, V. P. (2022). Faktory navkolyshnoho seredovyscha v ramkakh sotsialnoi modeli rozuminnia osoblyvykh potreb [Environmental factors within the framework of the social model of understanding special needs]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 108(4), 27–39. <https://doi.org/10.33189/ectu.v108i4.120> [in Ukrainian].
6. Kolupaieva, A.A., & Taranchenko, O.M. (2023). Inkliuzyvna osvita: pokrokovо dlia pedahohiv [Inclusive education: step by step for teachers]: navchalno-metodychnyi posibnyk (Seriia Inkliuzyvna osvita). Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 2023. 232 s. <https://ispukr.org.ua/?p=11563> [in Ukrainian].
7. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*. Vol. 41, 10: Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502> [in English].
8. Kakara, M, & Venkataramani, AS. (2023). Earnings of US Physicians With and Without Disabilities. *JAMA Health Forum*, 4(12): e233954. <https://doi.org/10.1001/jamahealthforum.2023.3954> [in English].
9. Batarfi, M, & Alraddadi, A. (2024). Acceptance of Students with Physical Disabilities in Medical Schools in Saudi Arabia: Perception, Experience, and Recommendation. *Adv Med Educ Pract*, 15, 231–241. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S442652> [in English].
10. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189 (18), E678-E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402> [in English].
11. Joshi, A., & Ray, SL. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 34 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14> [in English].
12. Onlain-biblioteky dlia liudei z porushenniamy zoru [Online libraries for people with visual impairments]. Poltavskyi derzhavnyi ahrarnyi universytet. <https://www.pdau.edu.ua/content/onlayn-biblioteky-dlya-lyudey-z-vadamy-zoru>) [in Ukrainian].
13. Lavric, A., Beguni, C., Zadobrischi, E., Căilean, A. M., & Avătămăniței, S. A. (2024). A Comprehensive Survey on Emerging Assistive Technologies for Visually Impaired Persons: Lighting

the Path with Visible Light Communications and Artificial Intelligence Innovations. *Sensors (Basel, Switzerland)*, 24(15), 4834. <https://doi.org/10.3390/s24154834> [in English].

14. Boiovym medykam sprostyly vstup na fakhovi spetsialnosti – MOZ Ukrainy [Entry into specialized specialties has been simplified for combat medics – Ministry of Health of Ukraine]. (2025). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4042675-bojovim-medikam-sprostili-vstup-na-fahovi-specialnosti-moz.html> [in Ukrainian].

15. Boiovi medyky zmozhut bezkoshtovno otrymaty tsyvilnu medychnu osvitu za sproshchenoiu protseduroiu [Combat medics will be able to receive civilian medical education for free through a simplified procedure] (2025). Raion.IN.UA. <https://medicine.rayon.in.ua/news/838270-boyovi-mediki-zmozhut-bezkoshtovno-otrimati-tsyvilnu-medichnu-osvitu-za-sproshchenoyu-protseduroyu> [in Ukrainian].

16. Perelik vyshchykh navchalnykh zakladiv dlia vstupu u 2025 rotsi dlia osib z porushenniamy slukhu [List of higher education institutions for admission in 2025 for people with hearing impairments]. (2025). Vseukrainska orhanizatsiia osib z invalidnistiu zi slukhu «Ukrainske tovarystvo hlukhykh» (UTOH). https://utog.org/osvita/dlya-abiturientiv/perelik-vichih-navchalnih-zakladiv-dlia-vstupu-u-2025?fbclid=IwB21leAP2bTFjbGNrA_ZtLGV4dG4DYWVtAjExAHNyDGMGYXBwX2lkDDM1MDY4NTUzMTcyOAABHivUyNd66fCyxq6kUC8NYIhyhgYpr8SsQHhi3Y7eo6to1ZWLgWvPCP0Mmge_wu_aem_hzWPThu9E7Adie5RwTrd3Q [in Ukrainian].

17. Istoriiia Lvivskoi medychnoi akademii [History of the Lviv Medical Academy]. Lvivska medychna akademiia imeni Andriia Krupynskoho. <https://lma.edu.ua/pro-akademiyu/istoriya-akademiyi/> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 2.03.2026

Прорецензовано 26.03.2026

Схвалено до друку 30.03.2026

УДК 376.1-056.263:004.9

Оксана Михайленко,

аспірантка факультету спеціальної освіти та соціальної політики

Українського державного університету імені М. Драгоманова

ksyuffff@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3287-9529>

DOI: 10.24919/2308-4863/55-2-36

Researcher ID: PJA-5349-2026